

Algunes reflexions a propòsit de l'última novel·la d'Emili Teixidor

Memòria i anamnesi a 'Pa negre'

H RICARD TORRENTS

Hi ha llibres, deia Kafka, que són com una clau que t'obre les sales desconegudes del propi castell. *Pa negre*, d'Emili Teixidor, n'és un per a mi. Al començament no m'ho esperava. Les sales que m'obria eren les dels primers anys de la postguerra franquista, que creia prou obertes i conegudes gràcies a la clau de les meves pròpies vivències i a centenars de lectures sobre aquells temps. Però passades les primeres pàgines vaig sentir que el cor em batejava més fort i que m'introduïa en una altra dimensió del conegut i el desconegut de la peripècia humana, tensada fins als límits del tolerable, que fou la instal·lació del franquisme en les consciències de la gent. El pa negre de la metàfora del títol em revelava molt més que la misèria immenjable que va cobrir el país de cap a cap. La història de l'Andreu, marcada pel destí d'un pare, víctima arquetípica de la revenja en una vila industrial de la plana de Vic, furgava molt més endins que la memòria de les vexacions d'un règim totalitari consentit.

El record com a evocació d'aquella època horrible té un paper central a *Pa negre*, on la ficció narrativa del novel·lista s'encavalca indistriablement amb la reconstrucció memorialística de l'autor. Els escenaris i els personatges de Teixidor/Andreu, situats als primers anys quaranta, són una font crepitant de reminiscències fins i tot per a qui no els va viure. Però l'efecte de lectura de què parlo no té a veure amb la Magdalena de Proust, que és un fenomen de la memòria psicològica. El que jo he sentit que s'activava en mi llegint aquest llibre es relaciona més aviat amb l'anamnesi. No pas la que en el llenguatge dels metges designa la història clínica del malalt. L'anamnesi com a efecte de lectura de *Pa negre* és la que, segons Plató, ens fa travessar el món opac de les sensacions i ens reintrodueix en el món de llum de les idees, que és d'on venim. Per això tot coneixement és record i tot itinerari intel·lectual és retorn als orígens.

En les cultures religioses antigues l'anamnesi és l'acte de culte que fa que allò que es recorda perdi la condició d'història passada. L'anamnesi cultural no vol dir recordar, sinó obrir el món clos dels records i fer present allò que recorden. El cas dels hebreus antics n'és el paradigma. El seu sopar pasqual no era només l'evocació de l'alliberament d'Egipte sinó la seva actualització. Com ho és el culte de l'holocaust dels jueus del segle vint. Els oficiants culturals de la massacre, rememorant l'extermini de milions dels seus avantpassats, esdevenen ells mateixos víctimes que n'actualitzen l'horror.

Si la història, com deia Manzoni, constitueix una guerra il·lustre contra el temps, també és l'estèril càmera frigorífica on es conserven els esdeveniments congelats. Només els pot descongelar l'anamnesi d'històries com la de *Pa negre*, que, sense deixar de ser història, són més que història. Són clau que t'obre les sales desconegudes del propi castell, l'in-

tim i personal, el col·lectiu i comú del teu poble.

L'anamnesi constitueix una guerra no pas contra l'oblit sinó contra el record que tanca el passat en el passat i l'arxiva. Per això la meua consciència és avui, després de llegir *Pa negre*, una consciència modificada per l'actualització de la repressió franquista. Ara s'acostuma a dir que cal recuperar la memòria històrica i que no hauríem d'haver oblidat el que la Transició ens va imposar d'oblidar. En realitat, però, només l'horror davant la visió de la repressió franquista consentida i perpetuada, instal·lada en la vida dels catalans de la segona meitat del segle vint, ens pot preservar del pitjor oblit, la congelació de la història.

Existeixen moltes obres d'erudició de ficció dedicades a la guerra que

destruï Catalunya per fora i l'endanyà per dins, però en falten sobre la seva prolongació en el nou ordre que implantà i que perdura en les vexacions que els catalans continuem consentint. Falta l'anamnesi cultural que alliberi el passat del passat. Falta text dotat d'energia anamnèsica com la que es desprèn de *Pa negre*. La seva lectura és com la del llibre de l'Èxode per als hebreus. Com diu un pensament admonitori de W. G. Sebald, posat per Teixidor al frontispici de la seva obra, és una hipocresia mirar enrere, cap als anys quaranta, i dir que va ser una època terrible. Encara ens trobem de ple en aquella època.

• RICARD TORRENTS. PROFESSOR DE LA UNIVERSITAT DE VIC.
MEMBRE DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

LLUÏSA JOVER

Oest contra Oest

MIQUEL PORTA PERALES

El filòsof francès André Glucksmann acaba de publicar *Oest contre Oest*, on reclama que els occidentals, en lloc de dividir-se entre partidaris i detractors dels Estats Units, haurien d'entendre quin és l'enemic que cal combatre sense treva: el terrorisme internacional. Terrorisme personificat en subjectes com Al-Qaida, Bin Laden, Saddam i d'altres -¿Estats?- que utilitzen l'Islam per dissenyar un totalitarisme que es fonamenta en la destrucció. De la tesi de Glucksmann (avançada en el seu indispensable treball *Dostoïevski à Manhattan*), cal destacar la concepció del terrorisme islàmic -de fet, tot terrorisme- com a fenomen desproveït de raó i justificació ("l'acció diu la veritat de la intenció", afirma l'autor) que hem de pensar com a mode de producció del pànic. El secret del terrorisme -assabala Glucksmann- es troba en el

fantasma nihilista que recorre el món, aquell comportament -brillantment percebut per Dostoïevski- que gira les regles acceptades, fomenta el desordre sistemàtic, i genera la metàstasi sota la bandera de l'exaltació comunitària o religiosa, o de l'ideal transgressor de les velles ideologies despòtiques que van ensangonar el segle XX. En aquest sentit, l'apocalipsi terrorista és hereva de la "lluïta final" comunista i la "solució final" nazi. Allò que uniria comunisme, nazisme i terrorisme és la idea d'una violència redemptora que no s'atura davant res. I el terrorista, conclou Glucksmann tot fent una paràfrasi de Descartes, només existeix en la mesura en què destrueix.

Mentre el filòsof il·lumina, l'ofuscació creix. Ni Nova York, ni Bali, ni Casablanca, ni Riad, ni Bagdad, ni Istanbul, ni el que pugui arribar, no servei-

xen per superar la ceguesa i estultícia d'una part de l'opinió occidental que -Oest contra Oest- s'entesta a buscar les causes del terrorisme, confon els papers de víctima i botxí, i titlla els feixistes de resistents i els resistents de feixistes. El grau omega d'aquesta ofuscació es va viure fa poc a Londres: cent mil manifestants contra Bush i ni una sola pancarta a favor dels funcionaris de l'ONU o la Creu Roja assassinats Bagdad, o dels jueus i turcs igualment assassinats recentment a Istanbul. Però, almenys, ens queda la veu del filòsof que ens alerta del perill, que posa en evidència la immobilitat culpable de la beneiteria dominant a Occident, que ens diu que hem de plantar cara a la barbàrie si un dia qualsevol no volem despertar del nostre somni a cops de terrorisme i bombes humanes.

• MIQUEL PORTA PERALES. ESCRIPTOR